

ПРОБЛЕМА РЕЦЕПЦІЇ БІБЛІЙНОГО НАРАТИВУ В МИСТЕЦТВІ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Осадча Олександра Анатоліївна

аспірант кафедри теорії та історії мистецтв Харківської державної академії
дизайну і мистецтв; магістр мистецтвознавства (м. Харків, Україна)

Питання кореляції релігії та секуляризму – двох світоглядних полюсів – своїм корінням сягає ще античності. Проте ніколи маятник культури не хитався настільки виразно в бік секуляризму, як в постмодерну епоху. Це стало причиною потужних зрушень в релігійній сфері, трансформації її проявів відповідно до нової ситуації. Ще Мірча Еліаде декларував той факт, що «до якого б ступеню людина не десакралізувала світ, вона не зможе повністю уникнути релігійної поведінки. [...] навіть у найдесакралізованішому існуванні приховані сліди

релігійної оцінки світу» [6, с. 23]. Тож друга половина ХХ стала часом жвавих дискусій, щодо місця та значення релігії в житті нового, постмодерного соціуму.

За визначенням Валентини Воронкової, «постмодернізм – це багато-значний та динамічно рухомий в залежності від історичного, соціального та національного контексту комплекс філософських, епістемологічних та емоційно-естетичних уявлень» [2]. Він не визнає універсальних дискурсів, прагнучи звільнитись від догматизму. Дослідниця наводить характеристики модернізму, запропоновані іхабом Хассаном, такі як незавершеність, неясність та відкритість, фрагментарність, відмова від канонів та авторитетів, карнавалізація та маргинальність, конструктивізм, звернення до гри, алегорії, діалогу, інтерес до пограничних ситуацій, тощо [2].

Фахівці виділяють три центральні проблеми, які сформували базис постмодерної епохи. Перш за все, це проблема множинного, багатопольярного та мультикультурного світу. Вона, в свою чергу викликає потребу репрезентувати та описати цей світ як текст, вбачаючи в тексті один із варіантів інобуття світу. Третьою стрижневою концепцією постмодернізму є ідея смерті Бога, яку запропонував в свій час ще Фрідріх Ніцше.

Безумовно, що нігілістичні настрої, відчуття застарілості та вичерпаності старої системи цінностей не могли не позначитися на статусі та місці такої визначної пам'ятки як Біблія. Як влучно зазначив теолог та поет Кевін Харт, «вона забезпечує чітку модель канонічності, тобто модель для визначення, які тексти варто вважати такими, що заслуговують на довіру, а які варто замовчувати, проводить чітке розмежування між божественним та мирським. Біблія, як ніщо інше, містить виклик постмодерністським засобам існування, багато того, із чим він не може змиритись» [5, с. 135].

Однією з причин несприйняття «Книги Книг» стала сама природа постмодернізму, що виник як антитеза епосі тоталітарних систем початку ХХ ст. Відтак апологетами цієї філософської течії Біблія сприймалась як певна культурна матриця та явище тоталітарне, фундаменталістське проти якого й застосовувався головний інструмент постмодернізму – деконструкція. «Постмодернізм цей «центральный текст» повністю розмонтував. Зникла не лише сакральність «граничних змістів», утворених трансценденцією, але й уся узгоджена через них понятійна ієрархія» [4, с. 11].

Фактично, у постмодерністському баченні Біблії майстрами візуально-го мистецтва домінує герменевтичний підхід, коли християнська релігія та її роль у соціумі аналізуються через сприйняття Біблії в першу чергу як тексту. Це призводить до виникнення різноманітних тлумачень, що породжуються цілком різними історичними та соціальними умовами й кожне з яких розцінюється як рівнозначне. В таких умовах той, хто читає та репрезентує Писання в творі мистецтва, акцентує увагу не стільки на подіях, які там описані, а на численних способах їх інтерпретацій, перетворюючи цілісний нарратив на сукупність його трактувань.

Безумовно, що постмодерністські шукання в сфері візуальної творчості знаходяться в тісному зв'язку й з розробками означеної проблематики й в інших дисциплінах, окрім вже згаданої герменевтики. Даючи їх побіжний огляд, за-

значимо, що інтерес до Святого Писання з боку літературознавців, значно розширили наше розуміння та арсенал дослідження цього явища світової культури [1]. Вагомий внесок зробили і внесок представники структуралістської школи, яка перш за все приділяла увагу аналізу логіки та лінгвістики матеріалу. Її послідовників часто звинувачували в тому, що вони не приділяють достатньо уваги творчому началу, художній гармонії та авторському самовираженню. іншим вагомим підходом у біблійній герменевтиці стали автономістичні (або текстоцентричні) методи, які розглядали твір як замкнену сутність, зміст якої може бути зрозумілим лише через аналіз взаємовідносин його власних частин.

Художники перейняли цю тенденцію до вільної операції сенсами та декларований релятивізм в сприйнятті Біблії. Як наслідок, біблійна тематика в творчості митців другої половини ХХ століття вписується в загальну тенденцію постмодерністського мистецтва із його тяжінням до контрастного сполучення різних естетичних систем, залученням нових арт-практик (інсталяція, перформанс) та нетрадиційних матеріалів. Весь перелічений арсенал нових засобів дозволяє їм досягнути нової художньої цілісності.

Проте, через таку широту методологічного апарату, з поля зору митців, за спостереженням Людмили Маркової, зникає головний предмет їх художніх «досліджень» – власне Бог: «Діалогічні стосунки позбавляють його виключного положення, зміна учасників діалогу, культурних контекстів призводить до мінливості Бога, а це вже не Бог» [3]. В такий спосіб постмодернізм реалізує одну із своїх вищезгаданих базових програм: «В релігії зникає предмет віри, поклоніння, втілений в Священних текстах, що ж тоді залишається від релігії?» [3]. Внаслідок цього Священне Писання перетворилось для реципієнта із достатньо чіткої центрованої структури на набір «рівнозначних сигналів – й однаково важливих, й однаково не маючих ніякого значення» [4, с. 141].

Проте, такий кризовий та ентропійний стан, що затягнувся на кілька десятиріч, не міг тривати одвічно – культуротворча думка мала виробити альтернативний шлях розвитку суспільства. Руйнування цілісної картини світу, однією із найвагоміших складових якої завжди була релігія, спонукає науковців, літераторів, художників звернути погляд в бік власної духовної спадщини та шукати нових шляхів осмислення такого потужного культурного масиву як Біблія. Ці пошуки поступово оформлюються в феномен, який вже отримав назву «Нова Релігійність» та потужно розгортається в рамках естетики метамодернізму, що набирає обертів протягом останніх років.

Література

1. Арапов, А.В. Литературные подходы в библейской герменевтике [Электронный документ] / А.В. Арапов – Режим доступа: http://e-notabene.ru/fii/article_11052.html– (Название с экрана).
2. Воронкова, В.Г. Истоки возникновения постмодернизма: статус, разновидности и характерные черты [Электронный документ] / В.Г. Воронкова. – Режим доступа: <http://studentam.net.ua/content/view/7478/97/>. – (Название с экрана).
3. Маркова, Л.А. Постмодернизм в науке, религии и философии [Электронный документ] / Л.А. Маркова. – Режим доступа: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000704/index.shtml>.

4. Столяров, А.В. Время вне времен [Текст] / А.В. Столяров // Октябрь. –2002. – №3. – С. 138-142.
5. Харт, К. Постмодернизм [Текст] / К. Харт. – Пер. с англ. К. Ткаченко. – М.: Фаир-пресс, 2006. – 272 с. – (Наука & Жизнь).
6. Элиаде, М. Священное и мирское [Текст] / Мирча Элиаде. – М. : МГУ, 1994. – 144 с.